EEN LIJVIG MAAR DAAROM NOG GEEN DEGELIJK BOEK.

Das Wasserwesen der Niederländischen Provinz Zeeland von FRIEDRICH MÜLLER, Königlicher Regierungs-Baumeister.

Ein Buch will seine Zeit, wie ein Kind.
Alle schnell in wenigen Wochen geschriebenen Bücher erregen bei mir ein gewisses Vorurtheil gegen den Verfasser. Eine honette Frau bringt ihr Kind nicht vor dem neunten Monat zur Welt.

HEINE. NACHLASS.

Wij spreken gewoonlijk van duitsche grondigheid en van fransche oppervlakkigheid. Met de laatste verzoent ons soms de schoone vorm en de geestigheid; ter wille van de eerste slikken wij vaak een dosis verveling en een zekere mate van onduidelijkheid.

Toch gaat de algemeene regel niet altoos op; er zijn ook op duitschen bodem wetenschappelijke werken verschenen die bij nadere kennismaking niet grondig blijken te wezen, die zoowel wat vorm als inhoud betreft meer aan fransche afkomst doen denken.

Wanneer men over een of ander onderwerp van studie een duitsch boek in klein quarto van ongeveer 600 bladzijden in handen krijgt, dan is men natuurlijk, afgaande op de traditie, geneigd aan iets grondigs en degelijks te denken, te meer wanneer de schrijver U in de voorrede verzekert, dat zijne historische studiën voornamelijk gegrond zijn op het navorschen van belangrijke oorkonden, stedelijke archieven en tutti quanti, gesteund door persoonlijke aanschouwing van het land, dat hij gaat beschrijven, en door persoonlijken en schriftelijken omgang met mannen van wetenschap en personen die een gewichtige plaats innemen in het openbare leven.

Met het oog daarop had ik aanvankelijk weinig geneigdheid, gehoor te geven aan 't verzoek der redactie van dit tijdschrift, om het aan 't hoofd dezes genoemde werk in hare kolommen te bespreken. Ofschoon ik mij ten deze, wat het technisch gedeelte betreft, niet bevoegd acht, meende ik mij ten slotte daaraan niet te moeten onttrekken, nu elders door geen mindere dan de heer A. A. Beekman (de bekende en bekwame schrijver van „Nederland als Polderland“) in den Nederlandschen Spectator m. i. onverdiend uitbundige lof daaraan toegezwaaid is. Op zich zelf moge dit onschadelijk zijn, bij nader inzien is zulks niet 't geval; want de min-kundige lezer zal op grond dier aanprijzing aan dit boek een gezag toekennen, dat daaraan in menig opzicht niet toekomt, omdat het verkeerde voorstellingen geeft en door al te groote vluchtigheid of wanbegrip een onjuisten indruk veroorzaakt.

Het is toch niet voldoende een zekere landstreek door eigen aanschouwing te kennen en tot op zekere hoogte de taal des lands meester te zijn, om ook de eigenaardige toestanden te begrijpen en zich geheel in te denken in zeker levensgebied. De vreemdeling waant misschien, dat hij spoedig iets begrijpt wat hem eigenlijk nog geheel vreemd is. Land- en volkenkunde waaien iemand zoo voetstoots niet aan, al heeft men ook een helder hoofd bij veel zaakkennis en een scherpzinnig oordeel. Deze schrijver, wien ik het genoeg had eenige malen bij zijn zwerftochten door Nederland, speciaal in Zeeland, te ontmoeten, heeft naar mijn inzien met dit werk te veel hooi op zijn vork genomen. De inhoud is nog omvangrijker dan de titel, die reeds heel veel omvat, te wachten geeft. En al is het nu volkomen waar, dat hij daaraan geruimen tijd gewerkt heeft; dat de schrijver zich de moeite getroostte allerlei bronnen na te sporen, velerlei stukken te onderzoeken, en een aantal bevoegde en deskundige personen te raadplegen, toch meen ik, dat de stof hem te rijk is geweest; dat hij ze niet voldoende heeft verwerkt; dat hij te veel op een eersten, oogenblikkelijken indruk is afgegaan; dat hij meende te begrijpen wat hem vreemd was. Ofschoon ook ik in menig opzicht dit werk weet te waardeeren, is het mij toch onbegrijpelijk, dat de heer Beekman in zijn bovengenoemd Spectator-artikel daarvan dorst te verklaren: „elke beschaafde en ontwikkelde Zeeuw

behoort dit werk te bezitten; het behoort naast zijne klassieken, zijn Cats, Boxhorn en Smallegange te prijken in zijn boekenkast. Dit fraaie werk behoort zeker een eereplaats in te nemen onder die welke de kennis des vaderlands helpen bevorderen."

Wat de auteur met dit boek beoogde, heeft hij zelf in de voorrede verklaard, door te schrijven: „die Anregung zu dem vorliegenden Werke hat Verfasser bei seinen Reisen in den Niederlanden in dem Umstande gefunden, dass das Wasserwesen der Provinz Zeeland in dem ihn vorschwebenden Zusammenhange in der Litteratur noch nicht behandelt worden war und eine solche Bearbeitung wahrlich in hohem Masse verdiente.“ Voorwaar geen geringe taak, vooral niet op de wijze als zij door dezen schrijver is opgevat. Of dit inderdaad een leemte in onze letterkunde is, waag ik vooralsnog te betwijfelen; maar niet twijfelachtig is in mijn oog, dat het een stout bestaan moet heeten, als een vreemdeling meent deze leemte te kunnen aanvullen, ook al kent hij onze taal, en al heeft hij in den loop van eenige jaren af en toe een paar maanden of ettelijke weken achtereen in ons land, speciaal in Zeeland, vertoeft. Immers niet slechts voor zijne landgenooten schreef hij, maar ook voor ons Nederlanders. Al zou hij niets nieuws hebben gegeven, maar alleen het verstrooide in goede orde hebben bijeengebracht, dan kon dit een goed werk zijn ook voor ons volk, mits de vreemdeling, die deze taak volbracht, zijn onderwerp volkomen meester was en zich in onze toestanden had ingeleefd, wat met dezen auteur uit den vreemde, zooals straks nader zal blijken, niet 't geval is.

Allereerst moet ik er op wijzen, dat spijt de groote omvang der in dit werk behandelde stof, die wel eens doet twijfelen, of nu alles wel tot „das Wasserwesen“ behoort, n'en déplaise den genoemden lofredenaar, die het eene volledige beschrijving der natuurlijke gesteldheid dezer eigenaardige provincie heet, dit werk in één opzicht onvolledig is. Voor Zeeland toch is één der belangrijkste kwestien die der afwatering, en daarover komt in dit lijvige boek zoowat niets voor; zij wordt even genoemd, maar ook niet meer dan dat. Te meer opmerkelijk is dit, waar andere dingen van minder aanbelang, zooals bv. de verkeersmiddelen en de ontwikkeling van sommige steden, zijn behandeld, die niet direct tot het onderwerp in betrekking

staan, en waar het visscherijwezen, ten deze van ondergeschikt belang, met groote uitvoerigheid is besproken. Totaal gezwegen wordt dan ook van de kwestie der afwatering van Vlaanderen, en van eene andere épineuse kwestie, namelijk die der polders mixtes, beide aanhangig sedert de scheiding van Noord- en Zuid-Nederland, nu nog in onderzoek bij een internationale commissie, ten deele uit Belgen, ten deele uit Nederlanders bestaande.

Bedenklijker dan deze leemte dunkt mij het feit, dat in dit boek zulke scheeve voorstellingen, bepaalde onjuistheden, en verkeerde opvattingen worden gevonden, die duidelijk aantoonen, dat kennis der taal zelfs in vereeniging met plaatselijke bekendheid, met bestudeering van wetten en reglementen, niet voldoende is, om den vreemdeling spoedig op de hoogte te brengen van onze nederlandsche toestanden en begrippen, ook dan niet wanneer deze persoonlijken omgang had met deskundigen ter plaatse, die hem zouden kunnen voorlichten. Wanneer namelijk uit vluchtigheid, of om welke reden dan ook, geen inlichting gevraagd wordt, en de vreemdeling op den klank af meent te verstaan wat hij leest of hoort of opmerkt, dan groeit hij vast in zijn eigen scheeve opvatting en bouwt hij de eene onjuiste onderstelling op de andere. Wanneer de heer Müller zijn stof meer verwerkt en minder vast vertrouwd had op zijn kennis van het nederlandsch, die hem blijkbaar wel eens in den steek heeft gelaten, zou zijn boek meer correct en waar zijn geworden.

Tot staving van dit mijn beweren wil ik op enkele dingen wijzen, die aan iedereen, welke op de hoogte der Zeeuwsche toestanden ten deze is, onmiddelijk in het oog moeten vallen.

Op bladzijde 76 maakt de auteur melding van de oprichting van den provincialen Waterstaat, en zegt o. a. dit: der Dienstbereich der beiden Behörden ist in der Weise geregelt, dass die freien Polder und Waterschappen in ihren wasserbaulichen Angelegenheiten nur dem Provincialen Waterstaat unterstehen, während bei den calamiteusen Deichgenossenschaften mit Rücksicht auf die Staats-unterstützung der Rijks Waterstaat bei den Plänen für die Ufer-vertheidigung sowie bei der Beaufsichtigung der Bauausführungen betheiligt ist." Afgezien van deze onjuiste voorstelling van zaken blijkt hieruit duidelijk,

dat de Regierungs-Baumeister spijt wetten en reglementen, die hij leerde kennen, niets begrijpt van de scheiding in toezicht en oppertoezicht, van de splitsing tusschen gewone en buitengewone werken, en van de conflicten tusschen beide machten, die een noodzakelijk gevolg waren van de oprichting van een afzonderlijken provincialen waterstaatsdienst in Zeeland. Dit is te meer opmerkelijk, omdat hij op bl. 287 toont het Koninklijk besluit van 1819 te kennen, en ook in vluchtige trekken de strekking daarvan teekent. Het verband tusschen een en ander heeft hij echter blijkbaar niet gesnapt.

Dat het lezen van wetten en reglementen niet ieders werk is, ook al meent men de taal des lands te verstaan, daarvan geeft dit boek ook in een ander opzicht blijk. De heer Müller heeft in dit zijn geschrift o. a. ook aangehaald het Koninklijk Besluit van 15 Februari 1892 (Staatsblad n° 44) houdende reglement op het baggeren enz. Dit Koninklijk besluit bracht, speciaal in Zeeland, een geheel ommekeer in het bestaande, of eigenlijk, niet zoo zeer dit reglement, bevattende een wijziging van een vroeger, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 31 Maart 1887 (Stbl. 46), als wel het laatstbedoelde, waarbij werd ingetrokken een reglement op het baggeren, graven enz. van 21 April 1862 (Stbl. 41). In laatstgenoemd reglement komt onder artikel 8 de bepaling voor, dat Gedeputeerde-Statcn bevoegd zijn om, na overleg met den hoofdingenieur van den waterstaat in hun gewest, en onder alsdan te stellen bijzondere bepalingen, een vergunning te geven met afwijking van zekere verbodsbepaling. Sedert dat Koninklijk Besluit van 1887, in 1892 gewijzigd, werd deze materie anders geregeld.

De bevoegdheid, aan Gedeputeerde-Statcn bij het Koninklijk besluit van 1862 toegekend, is in het latere reglement op den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid overgedragen, maar in de overgangsbepaling staat, dat vergunningen door Gedeputeerde Statcn verleend krachtens artikel 8 van het Koninklijk Besluit van 1862 (Stbl. n° 41) van kracht blijven. De heer Müller heeft daarvan dit gemaakt: „auch bleiben die den Deputirten-Staaten gemäss königlichem Erlass von 21 April 1862 verliehenen Vorrechte in Kraft,” alsof de bevoegdheid van Gedeputeerde Statcn zelve gehandhaafd werd en niet als overgangsmaatregel de eenmaal krachtens die bevoegdheid nog

in wezen zijnde vergunningen. Voor een vreemdeling zeer begrijpelijk, mits deze niet de pretensie hebbe te doen alsof hij onze taal volkomen machtig ware.

Hoe vluchtig en oppervlakkig deze Königliche Baumeister de dingen waarneemt en beschrijft, blijkt uit allerlei staattjes. Zoo schrijft hij op bl. 295: »die einzelnen Deichgenossenschaften lassen die Entwürfe zu den Neubauten entweder durch ihre Wasserbaubeamten aufstellen, nachdem dieselben die Ansicht des Provincialen Waterstaat eingeholt haben oder überlassen demselben auch die völlige Anfertigung der Pläne, insbesondere ist dieses bei den calamiteusen Poldern der Fall. Hoe de schrijver dit rijmt met zijn boven aangehaald beweren, dat juist de Rijks-Waterstaat zoo niet uitsluitend dan toch voornamelijk bij de calamiteuse polders betrokken is, dunkt mij raadselachtig, maar ook hoe hij dit overeenbrengt met artikel 32, g van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen in Zeeland, ook door hem gekend en aangehaald. Een feit is, voor hem die achter de schermen kijkt, dat zulks vaak gebeurt, maar wettelijk is dat niet. Wanneer dat gebeurt, is het bedektelijk, en toch eigenlijk alleen indirect, hetzij omdat de dijkbesturen bij de Provinciale waterstaatsambtenaren om raad vragen, hetzij omdat de door die colleges ingezonden plaunen van dien aard zijn, dat instelle van omslachtige en ondoenlijke omwerking algeheele opmaking de voorkeur verdient.

Zoo heet het op bl. 273, dat de waterbouwkundige van Schouwen den titel van ingenieur voert, terwijl de waarheid is, dat de tegenwoordige titularis dien titel voert krachtens zijn diploma, maar nergens in het reglement voor het waterschap dienaangaande iets is voorgeschreven, en trouwens zijn voorganger dien titel ook niet had.

Op bl. 255 wordt gezegd, dat de vroonen geheel ontheven zijn van de betaling van dijkslasten, terwijl de feitelijke toestand is en ook sinds onheugelijke tijden was, dat de vroonen of geheel vrij waren of slechts een deel der lasten behoeften te betalen.

Op bl. 306 wordt van het reglement van politie nadrukkelijk gezegd, dat het in 1867 vastgesteld maar successievelijk gewijzigd is 1878 in en 1881; bij het algemeen reglement voor de polders of waterschappen in Zeeland en bij het reglement

voor de calamiteuse polders en waterschappen in Zeeland wordt alleen van de oorspronkelijke vaststelling gewag gemaakt, maar met geen woord gerept van latere wijzigingen.

Met noodelooze uitvoerigheid wordt zelfs melding gemaakt in dit boek van de regeling der reis- en verblijfkosten van Hoofdingenieur en Ingenieurs. Het heet, dat deze ambtenaren geen vergoeding voor verblijfkosten erlangen, als de terugtocht op denzelfden dag als de afreis geschiedt, terwijl in werkelijkheid in zoodanig geval dan toch de helft der voor een etmaal bepaalde verblijfkosten wordt uitbetaald.

Als een onomstootelijke waarheid wordt den volke verkondigd, dat het kanaal door Walcheren door Nederland gemaakt is krachtens bij het tractaat van 1839 opgelegde verplichting. Bij ons te lande is dit een kwestieus punt; vast staat alleenlijk dit, dat het maken van het kanaal door Zuid-Beveland eene verplichting was die uit gezegd tractaat voortvloeide. Deze vreemdeling schijnt het echter beter te weten, of hij meent dat. Geen enkel bewijs voor dit boud beweren is bijgebracht.

Zie hier zoo eenige staaltjes van de lichtvaardige wijze waarop dit boek is samengesteld.

Gaat men na wat alzoo hier te vinden is dat buiten het eigenlijke onderwerp omgaat, om toch maar volledig, ik zou liever zeggen, omslachtig te worden, dan stuit men gedurig aan op onjuiste mededeelingen en scheeve opvattingen.

Zoo leest men op bl. 431 dat stoombootlijnen die Zeeland met enkele andere provincien verbinden ten deele subsidie van de provincie ontvangen, terwijl die subsidiën alleen dienen, om de verbinding tusschen verschillende onderdeelen der provincie mogelijk te maken.

Zoo wordt de Zeeuwsche Spoorboot gezegd in zeker jaar f 24.000 subsidie uit de provinciale kas genoten te hebben, terwijl dit maximum-subsidie nooit behoefde gegeven te worden.

Zoo wordt op bl. 513 medegedeeld, dat in de tramlijn Brouwershaven—Zierikzee—Rosendaal de verbinding tusschen Zijpe en St. Philipsland zal bestaan in een stoompont die de beladen wagens overbrengt, terwijl de bediening van dit veer met de gewone stoomboot zal geschieden en overlading dus onvermijdelijk is.

Ik zal deze lijst niet voortzetten omdat geen breedvoe-

rige beoordeeling van dit werk in mijn plan lag, maar de bedoeling was, eene aankondiging te doen.

Indien die onwillekeurig ontaard is in het opmaken van een balans, waarbij een tekort wordt geconstateerd, dan zoek men de oorzaak daarvan in de onverklaarbare lofreden van den heer Beekman, waarlijk niet de eerste de beste op dit gebied, maar een man, die niet zonder reden ten deze gezag heeft. Ik meende daartegen te moeten opkomen. Immers hoeveel verdienstelijks in dit werk moge te vinden zijn, wat sommige onderdeelen betreft, als geheel en met het oog op de door den auteur zelve aangegeven bedoeling, dunkt het mij mislukt te zijn. Het is geen handboek voor Nederlanders en evenmin een leiddraad voor Duitschers om de scheeve voorstellingen en de onjuiste opvattingen, die daarin zijn aan te wijzen, hoofdzakelijk uit gemis aan beperking in de keuze der stof en bij den weinigen tijd, dien de schrijver zich gunde, om deze overrijke stof te verwerken.

Ik heb eerbied voor de scherpzinnigheid, de bekwaamheid en den ijver van den heer Müller, maar de dankbaarheid aan den vreemdeling, die een stuk van ons leven wilde bestudeeren en wereldkundig maken, kan mij de oogen niet doen sluiten voor het feit, dat hij zijn taak niet conscientieus genoeg opvatte en volbracht. Indien uit de bouwstof, die door hem verzameld en in dit boek nedergelegd werd, ooit een deugdelijk en verdienstelijk werk zal groeien, dan moet daaruit heel wat ballast verwijderd worden, die trouwens met das Wasserwesen in Zeeland weinig of niets heeft uit te staan. Voorts dient deze schrijver zijne opvatting van Nederlandsche toestanden op waterstaatsgebied te toetsen aan de denkbeeld en de zienswijze van deskundigen, die vertrouwd zijn met onze Zeeuwsche toestanden op dit gebied. Bij voldoening aan deze voorwaarden acht ik hem zeer zeker bekwaam iets bruikbaars en verdienstelijks zelfs ten deze te leveren.

Van het bespreken van technische dingen heb ik mij natuurlijk ten eenenmale onthouden, en zulks geheel aan de bevoegden overgelaten, die zich, ben ik wel ingelicht, ook zullen doen hooren.

Ik heb het boek voornamelijk bekeken uit mijn eigen standpunt, zijnde dat van hem, die jaren aaneen werkzaam

was in de administratieve waterstaatsaangelegenheden van Zeeland.

Als zoodanig moge ik den geachten schrijver dankbaar zijn, dat hij zich verwaardigde onze aangelegenheden tot een voorwerp zijner studiën te maken, maar louter uit courtoisie kan ik niet verklaren voldaan te zijn.

Middelburg, 17 Juli 1898.

J. H. C. HEIJSE.